

Становище

за гл. ас. д-р **Джени Маринов Маджаров**,
катедра Етнология, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”,
във връзка с обявен в ДВ, бр. 64 от 05.08.2014 г.,
конкурс за академичната длъжност „доцент” в професионално направление
3.1. Социология, антропология и науки за културата (Европейска етнология)

от

доц. д-р Валентина Ганева-Райчева,
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

Д. Маджаров завършва средно образование в английската езикова гимназия „Гео Милев”, Русе (1974), а висше – Унгарски език и литература и Етнография – в Университета „Лоранд Йотвьош”, Будапеща, Унгария (1982). Като редовен докторант в същия университет (1984–1988) разработва и защитава дисертация на тема: „Azonoságok és eltérések a bolgár és magyarhagyományos agrárkultúra strukturájában. Gabonatermelés példáján” („Сходства и различия в структурата на традиционната българска и унгарска аграрна култура. По примера на зърнопроизводството”) (1990). В периода 1984–1995 г. работи в РИМ – Разград, отначало като уредник, впоследствие като завеждащ отдел „Етнография” и научен сътрудник II ст. (от 1992). От 1995 г. е гл. ас. в катедра Етнология при СУ „Св. Климент Охридски”. В периода 1998–2002 г. завежда отдел „Етнология” в Музея на Софийския университет.

Професионалната му биография е впечатляваща. Тя включва изследователска, преподавателска, редакторска, преводаческа и музейна дейност. След избирането му за научен сътрудник Д. Маджаров е автор на 1 монография (*Функция и семантика на обредния жест в унгарската култура*. София: ИК „Гутенберг”, 2014. 360 с.), на 22 студии и статии (18 в български научни издания, 4 в чуждестранни, от които 2 публикувани в двуезични издания, а 4 под печат). В периода 1992–2014 г. участва с доклади в 33 научни форума в България и в чужбина и в реализацията на 10 колективни проекта, от които 3 международни.

Изследователските интереси на Д. Маджаров се отнасят към различни области на познанието, развивано от науките за човека – етнология (сравнителни изследвания на европейските култури), икономическа антропология, семиотика (изследване на жестовото поведение на човека и обредните жестове). Публикациите на Д. Маджаров са резултат от задълбочени дългогодишни проучвания. Основават се на лично документиран теренен материал, но много по-често на прецизни анализи на разнонородни писмени извори и източници. Изследванията му се отличават с внимание към детайла и интердисциплинарност. Исторически реалии, културни явления и текстове на културата се проучват и интерпретират с подходи и методологическия инструментариум на антропологията (символна, историческа), семиотиката, етнологията.

Характер на научните приноси в изследванията на гл. ас. д-р Д. Маджаров

Основното ядро от изследванията на учения са насочени към разработването на слабо проучвана област – жестовото поведение в културата. Вниманието е насочено към анализ на жестовете като знаци, като част от паметта на културата, като носители на определена културна информация и участници в комуникативен процес. Те се изследват в динамика, като подвижни елементи на културата (“Semiotic Approach in Determining the Function and the Semantics of Ritual Gesture”).

Създаден е работещ модел, чрез който е осъществено системно проучване на културни явления и факти. Д. Маджаров предлага и обосновава нов подход в изучаването на жестовото поведение в ритуалните действия, като ползва достиженията

на семиотиката, руската етнографска школа за изследване на етикета и етикетното поведение и историческия подход. Създава надежден аналитичен инструмент за разчитане на употребявани в миналото и в настоящето жестове, като извежда онези важни елементи, които позволяват да се уточни начинът и средата за прилагането на жестовете, „за да се разкрие предписаното от общността поведение и същността на пренасяната от тях информация”. Дефиниран от учения като *система от измерения на жеста*, този изследователски подход се използва, за да се анализират основните характеристики на проучвания културен факт: „физична форма на жеста, обкръжение, връзка между адресант и адресат, функция и семантика”. Детайлният анализ на първите три измерения според изследователя дава възможност да се определи актуалното предназначение и значение на жеста в текста на конкретния ритуал на съответния исторически етап от развитието на културата (“Semiotic Approach in Determining the Function and the Semantics of Ritual Gesture”; „Етноложки подход за изследване на обредния жест”; “Method for Study Ritual Gestures Behaviour by Using the System of the Dimensions of Gesture”).

Прецизно са дефинирани въведените и използваните в анализите понятия: „жестови сноп”, „жестови сбор”, „жестови клас”, „стандарт”, „стереотип” (при разкриване физическата форма на жеста), „историческа функция на жеста”, и „историческа семантика на жеста”, „мотивировка” и „мотивация” (при изясняване на семантиката на жеста) („Етноложки подход за изследване на обредния жест”). Адекватността на новия подход е потвърдена в поредица от изследвания. Критично са очертани обстоятелства, ситуации, в които моделът на изследване не може да се осъществи в пълнота. Изработен е механизъм за проверка на резултатите, получени от прилагането на подхода.

Д. Маджаров обосновава убедително предимствата на подхода си при етноложко изследване на ритуализирани явления в културата, при „синхронно” и „диахронно” изучаване на жестовете в културата, при сравнително проучване на историческото битие и развитието на обичайно-обредните комплекси в различни култури.

Извършен е нов прочит на документирани културни и исторически факти чрез дълбинно проучване, насочено към разкриване на „историческата памет на жеста”, за да се проследят функцията и семантиката на отдалечени от времето явления. Открити са причините за съхраняване, промяна или изчезване на отделни елементи от културата, както и механизмът на традицията, по който се предават и усвояват нови елементи в културата.

Новият подход се прилага, за да се разкрие пътят, по който универсални жестове се превръщат в етнически и национални, като се натоваарват с нови, характерни за съответната култура, предназначения и значения. Например статията „Обредният жест като знак за етническа принадлежност”, в която се анализират исторически примери, като чупене на сноп пръчки от хан Кубрат, вдигане наздравница с черепа-пахар на император Никифор от хан Крум.

Системата от измерения на жеста е приложена при изследване на действието *издигане нагоре на човешко тяло*. Проблематиката е развита в поредица от статии, в които се анализират явления и от българската история и култура¹, и в монографията „Функция и семантика на обредния жест в унгарската култура” (2014), където

¹ „Промени при измеренията на жеста в българските и унгарските обреди. Примерът издигане и носене на седнало човешко тяло”, 2008; „Възможно ли е княз Арпад да е дюла, а Петър Делян – цар? Измеренията на жеста”, 2011; “L’histoire de Petâr (Pierre) Deljan – souverain legitime et du prince Arpad – dūla. Relations entre le rituel et la titulature”, 2011; „Функция и семантика на ритуала по издигане на главен жупан при неговото назначаване през XIV–XX век в Кралство Унгария”, 2013; „Обичаят „Избор на майски крал” при унгарските хусари от XVIII век”, 2014.

изследователският подход се дефинира теоретически и прилага в анализа в пълнота. Монографичното изследване проследява в диахронен и синхронен план битуването на обредния жест в различни пластове на унгарската култура от древността към съвременното, в контекста на държавни церемонии, сакрални действия и в традиционната култура. Развитието на ритуала в обред се анализира при заличения ергенски обичай „Избор на петдесетнишки крал” и в моминския обичай „Избор на петдесетнишка кралица”. Показва се, че отсъствието на жеста в обичая „Шествие на петдесетнишката кралица” води до промяна на общата функция и семантика на обредното действие. Авторът убедително разкрива пътя, по който изследваният жест преминава от един към друг обреден комплекс и спецификите на културното му битие през вековете. Познанията на Д. Маджаров за унгарската история, култура и традиция му дават възможност да осъществи задълбочено и широкообхватно сравнително историческо, етнологично и лингвистично проучване.

Възможностите на системата от измерения на жеста са приложени от учения за разкриване произхода, функциите и семантиката на различни ритуализирани действия, като *хващането на бас* в българската култура, *целуването на ръка* в българската и унгарската култура, *целуване по бузите и челото* при капанската традиционна сватба. Изследванията се разгръщат в широк сравнителен и диахронен план. Анализират се значенията на сходни действия в различните култури в плана на ритуала и в ежедневието. Проследява се развитието на съответния жест към фразеологизация или към стереотипно и стандартизирано поведение. Промените във функциите и значението на жеста се обвързват със социалния и културния контекст (“Secular or Religious Gesture is a “Bet” in Bulgarian Culture?”, 2011; „Хващането на бас с палец – заемка или старо явление в българската култура”, 2012; “Semantics of the Greeting with Handkissing in Bulgarian Traditional Culture”, 2004; „Промяна от жест във фразеологизъм по примера на „целувам ви ръка” при българи и унгарци”, 2004; „Семантики на целуването по бузите и челото при капанската традиционна сватба”, 2007).

В своите изследвания Д. Маджаров ползва равностойно диахронния и синхронния анализ. Времевите рамки на неговите проучвания включват няколко хилядолетия културна история на различни общности. Методът на сравнителното историческо възстановяване се използва, за да се проследи и съпостави историческият път на проучваните явления и открият процесите в културното развитие.

Публикациите на Д. Маджаров разкриват широките му компетенции не само в полето на етнографията и фолклористиката, а и на семиотиката, историята, теологията, лингвистиката, културологията. За тезите си той използва впечатляваща фактология, изобилие от данни от исторически извори (някои на латински и гръцки език), исторически справочници, енциклопедии на различни сфери на познанието и др., които подлага на систематизация и критически прочит.

Мисля, че няма да бъде пресилено, ако определя Д. Маджаров като създател на ново направление в българската етнология, свързано с една своеобразна семиотична археология на културата, с конструиране на биографията на знака.

Извън проблематиката на жестовото поведение в културата бих искала да отбележа и други проучвания на Д. Маджаров, които са показателни за неговия изследователски профил: научно любопитство към нови теми и неразработени проблеми, внимание към детайла, широко очертаване на контекста, търсене на паралели, прецизна аргументация и др. Такива са статията за превода на името на коня на Крали Марко Шарколия като „кон-змей” („За превода на името Шарколия на унгарски език”, 2011, 2012); публикацията „Адаптацията – реалност и образи” (1993), в която авторът въз основа на теренно проучване сред турско и българско население в Разградско и Кюстендилско през 1992 г., изследва вторично създадените образи на

събитията, свързани с преименуване, миграция от и завръщане в България; както и статията, посветена на българо-унгарските културни взаимоотношения, разчетени през кореспонденцията на известния български етнограф Хр. Вакарелски с унгарски учени („Ученият Христо Т. Вакарелски – мост между две култури”, 1999).

Други активности на гл. ас. д-р Д. Маджаров

Преподавателският опит на Дж. Маджаров е значителен. Той включва не само СУ „Св. Климент Охридски”, а и Университета „Лоранд Йотвьош” в Будапеща, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, Нов български университет, Сегедския университет, Унгария, Казахстанския национален университет „Ал-Фараби” в гр. Алмати, Казахстан. В Софийския университет понастоящем е лектор на курсовете „Жест и символ”, „Традиционна култура”, „Стопански модели в етнологията”, „Аграрната култура по българските земи”, „Увод в европейската етнология”, „Етикет и традиция”. Ръководи летни практика на студенти в Унгария и България. Участва в международна антроположка експедиция в Египет (2009). Рецензент е на 42 дипломни работи на студенти.

Д. Маджаров има добър административен и организационен опит. Съставител и редактор е на 3 научни сборника, на 2 тома от поредицата “Ethnologia Academica”, издание на катедра Етнология. Член е на издателския съвет при Исторически факултет на Софийския университет (от 2012 г.), на международния консултативен съвет към редколегията на списание “Ethnographia”, Будапеща (2007–2009).

Изследователят има трайни интереси към музея и етнографското музейно експониране. Автор е на изложби в Унгария (Университет „Лоранд Йотвьош”, Будапеща, Регионален исторически музей Раба, гр. Кьорменд) и в България (РИМ – Разград, Музей на Софийския университет „Св. Климент Охридски”). Сценарист е и на два научно-популярни филма.

Ученият е отличаван за приноса си за популяризиране на унгарската култура, както и за развитие на българо-грузинските научни връзки. Член е на International Association for Semiotic Studies, чуждестранен дописен член е на Magyar Néprajzi Társaság (Унгарско етнографско общество), Будапеща, на Академичното етнологско сдружение, София.

В заключение, публикациите на Д. Маджаров разкриват евристичен ум, отличават се със задълбоченост и анализъм, прилагане на съвременна методология в изследванията на културни реалии, разработване на нова проблематика, обогатяване на съществуващи знания чрез интердисциплинарни подходи. Д. Маджаров е учен с разностранни компетенции, с изграден изследователски профил и утвърдено име в международната етнологка общност, участващ активно в международния научен диалог. Въз основа на казаното дотук, убедено препоръчвам на членовете на Научното жури да изберат гл. ас. д-р Джени Маринов Маджаров за доцент по Европейска етнология, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

27.11.2014 г.

Подпис:
(доц. д-р Валентина Ганева-Райчева)